

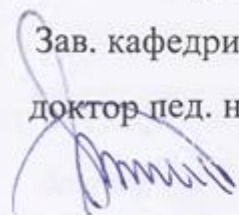
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АГРОБІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

ОПП «Лісове господарство»

«Допускається до захисту»

Зав. кафедри лісового господарства
доктор пед. наук, доцент В.М. Хрик

 «19» 06 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**ВИВЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
ТА ЇХ РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ БІОРІЗНОМАНІТТЯ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Виконав: Надточій Богдан Вікторович

Керівник: к. с.-г. н., доцент Лозінська Т.П.

Рецензент: д. пед. н., доцент Хрик В.М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Агробіотехнологічний
Спеціальність 205- Лісове господарство

Затверджую

Завідувач кафедри лісового господарства
доктор пед. наук, доцент В.М. Хрик

10.06. _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачу

НАДТОЧІЮ Богдану Вікторівичу

на тему: **ВИВЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО
ФОНДУ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ БІОРІЗНОМАНІТТЯ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Затверджено наказом ректора № від №59/с від 27.02.23р
Термін здачі студентом готової кваліфікаційної роботи в деканат: до «
» 09.06.2023р _____ 20
_____ р.

Перелік питань, що розробляються в роботі. Вихідні дані _____

АНОТАЦІЯ

Надточій Б. В. Вивчення об'єктів природно-заповідного фонду та їх роль у збереженні біорізноманіття Черкаської області.

Біорізноманіття є світовим надбанням величезної цінності для нинішнього і наступних поколінь. Метою роботи є визначення причин втрати та проблем збереження біологічного різноманіття в Україні та шляхи їх вирішення. Об'єкт дослідження: біологічне різноманіття. Предмет дослідження: причини втрати та визначення сучасних методів збереження біорізноманіття. Впродовж дослідження роботи використовувався метод систематизації та аналізу наявної інформації. При написанні роботи були використані актуальні законодавчі акти та офіційні інформаційно-довідкові матеріали. Визначена динаміка зміни площі ПЗФ України за роками. Проаналізований стан формування екологічної мережі України та Черкаського регіону. Результати роботи можуть бути використані при прийнятті управлінських рішень.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: біологічне різноманіття, екологічна мережа, природно-заповідний фонд України.

ANNOTATION

B.V. Nadtochy. Study of the objects of the nature reserve fund and their role in preserving the biodiversity of the Cherkasy region.

Biodiversity is a world heritage of huge value to present and future generations. The goal is to determine the causes of problems and biodiversity conservation in Ukraine and ways of their solution. Object research: biodiversity. Subject research: reason of losing and define the way to conserve the biodiversity. During the investigation work we used the method of systematization and analysis of available information. When writing the work have been used actual legislation and official information and reference materials. Have been Determined dynamic changes in the area of NRF Ukraine for years. The condition of the formation of the ecological network of Ukraine and the Cherkasy region has been analyzed.

KEY WORDS: biodiversity, ecology network, Nature Reserve Fund of Ukraine.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Огляд літератури.....	10
1.1. Проблеми збереження біорізноманіття в Україні.....	10
1.2. Збереження та розширення природно-заповідного фонду.....	13
1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного біорізноманіття.....	15
1.4. Охорона, використання та відтворення рослинного світу.....	19
Розділ 2. Природно-кліматичні умови зони та методика проведення досліджень.....	25
2.1. Географічне розташування та кліматичні особливості Черкаської області.....	25
2.2. Тенденції зміни клімату.....	27
Розділ 3. Результати досліджень.....	31
3.1. Екологічна мережа, як засіб збереження біорізноманіття.....	31
3.2. Дендрофлора заповідних парків Черкаської області.....	35
3.3. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України.....	39
3.4. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень.....	42
3.5. Інвазійні, чужорідні види рослин у флорі Черкаської області.....	43
3.6. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду.....	45
3.7. Формування української частини Смарагдової мережі Європи.....	55
Висновки і пропозиції.....	63
Список використаних джерел.....	66
Додатки.....	74

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Тенденції розвитку національної мережі природоохоронних територій, в першу чергу об'єктів природно-заповідного фонду, за цей період були близькими до світових. Так, за роки незалежності площа природно-заповідного фонду України зросла більш ніж удвічі, проте вона є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості країн Європи, де середній відсоток заповідності становить 15,3. Площа заповідних земель у Європі на одну людину становить близько 2220 м² при 570 м² в Україні.

Зростає загроза втрати уже заповіданих і зарезервованих під заповідання унікальних та еталонних природних комплексів через їхнє нецільове використання та вилучення зі складу земель природно-заповідного фонду. Не відповідає сучасним вимогам стан моніторингу природних комплексів на територіях природно-заповідного фонду загальнодержавного та міжнародного значення тощо. Основною причиною є низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення, недотримання чинного законодавства.

Природоохоронні території за законодавством України об'єднуються у складі національної екологічної мережі, що знаходиться в стадії формування.

Розвиток природно-заповідного фонду має бути одним з пріоритетів екологічної політики обласної держадміністрації. Природно-заповідний фонд має особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну цінність, сприяє збереженню природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримує загальний екологічний баланс, забезпечує фоновий моніторинг навколишнього природного середовища. Питання охорони довкілля, зокрема об'єктів природно-заповідного фонду, потрібно розглядати як один з пріоритетів європейської та євроатлантичної інтеграції України. Вступ до Європейського Союзу передбачає впровадження протягом нетривалого перехідного періоду стратегії збалансованого (сталого) розвитку не лише на рівні документів, а й на практиці.

Система державної охорони природно-заповідних територій області не відповідає сучасним вимогам і міжнародним стандартам. Низький професійно-кваліфікаційний рівень працівників служби державної охорони, обмеженість їхніх прав та правова незахищеність, відсутність засобів індивідуального захисту та матеріально-технічної бази не дають можливості повною мірою забезпечувати охорону природних комплексів.

Тому сьогодні до начальних задач належать:

- формування територіально-функціональної системи екологічної мережі Черкаської області, яке передбачає досягнення екологічно обґрунтованого мінімуму площі земель природно-заповідного фонду, необхідного для стійкого розвитку природних і окультурених ландшафтів (збільшення відсотка заповідності, щонайменше до 8 % від загальної площі області);
- збереження всього різноманіття природних і напівприродних типів ландшафтів, геологічних пам'яток, ґрунтів, популяцій рідкісних і зникаючих видів флори та фауни регіону;
- створення природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин у межах нашої та сусідніх областей;
- перехід до збалансованого та невиснажливого довготривалого використання природних ресурсів у господарській діяльності населення. Збереження природних та історико-культурних комплексів сьогодні у всьому світі є пріоритетом, адже досвід розвинених країн показав, що могутність держави визначається передусім високим рівнем розвитку культури та технологій, зокрема культури природокористування.

Створення екологічної мережі, до якої входитимуть найбільші об'єкти природно-заповідного фонду Черкаської області, а загалом і України, справді може закласти міцні підвалини у вирішення проблеми, пов'язаної зі збереженням та раціональним використанням земель, необхідних нашій країні для того, аби вберегти тваринний і рослинний світ, що постійно зазнає

людського втручання. Тому розвиток заповідної справи є одним із пріоритетів державної політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алёхин В. В. Основные понятия и основные единицы в фитоценологии. Современная ботаника, 1935. С. 31–34.
2. Андрієнко Т. Л., Перегрим М. М. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України. К., 2012. 148 с.
3. Анисимова Л. В. Композиционные приемы построения парковых ландшафтов на неудобных территориях (на опыте исторического паркостроения): автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата архитектуры: 18.00.01 «Теория и история архитектуры». М., 1984. 17 с.
4. Антонова Г. М. Природно-заповідний фонд Рівненської області. Під ред. Ю. М. Грищенко. Рівне, 2008. 215 с. 5. Атлас почв Украинской ССР. Под ред. Н. К. Крупского и Н. И. Полупана. К., 1979. 160 с.
6. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М., 1978. 183 с.
7. Берегута Є. І. Репрезентативність дендрозоекзотів у ботанічних садах Еквадору та Степу України. Біоресурси і природокористування. 2016. Т. 8. № 3–4. С. 21–28.
8. Борейко В. Е. Охрана вековых деревьев. Изд. 2-е. К., 2001. 94 с.
9. Брусак В. П., Майданський М. А. Функціональне зонування національних природних та регіональних ландшафтних парків Карпатського регіону: сучасний стан, методи і методологія реалізації. Вісник Львівського університету. 2013. Вип. 41. С. 50–69.
10. Вальтер Г. Растительность земного шара. М., 1968. 552 с.
11. Вініченко Т. С. Рослини України під охороною Бернської конвенції. К., 2006. 176 с.
14. Власенко А. С. Фітоценотипна структура заповідної дендрозоофлори *ex situ* заповідних парків Степу України. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. Л., 2014. №. 24. С. 118–124.

15. Власенко А. С. Заповідна дендросозофлора *ex situ* Степу України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук: 06.03.01 «Лісові культури та фітомеліорація». К., 2016. 229 с.

16. Галкін С. І., Дойко Н. М., Драган Н. В., Мордатенко І. Л. Система заходів по збереженню багатовікових деревних рослин старовинних парків: методичні вказівки. Біла Церква, 2015. 36 с.

17. Гатальская Н. В. Парки-памятники садово-паркового искусства Центральноприднепровской высочинной области (дендрологические коллекции интродуцентов, видовой состав и структура, перспективы использования). Ландшафтная архитектура в ботанических садах и дендропарках: II Международная конференция, г. Москва, 22–25 июня 2010 г.: тезисы докл. М., 2010. 416. С. 24–30.

18. Гатальська Н. В. Раритетні види та багатовікові інтродуценти парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Центральнопридніпровської височинної області. Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». 2012. Т. 14. С. 424–429.

19. Горышина Т. К. Экология растений: учебное пособие. М., 1979. 368 с
20. Гостев В. Ф., Юскевич Н. Н. Проектирование садов и парков: учебник для техникумов. М., 1991. 340 с.

20. Заповідні території України. Ботанічні сади та дендропарки. К., 2009. 293 с.

21. Заставний Ф. Д. Географія України: навчальний посібник. За редакцією М. П. Парцей. Л., 1994. 472 с.

22. Звягинцев Д. Г., Зенова Г. М. Биология почв. М., 2005. 445 с.

23. Крижанівська Н. Я. Основи ландшафтного дизайну: підручник. К., 2009. 218 с.

24. Калабеков А. Л. Проблемы экологии: Экологический мониторинг в оценке загрязнения городской среды. М., 2003. 216 с.

25. Калініченко О. А. Декоративна дендрологія: навчальний посібник. К., 2003. 200 с.

26. Клименко Ю. О., Кузнецов С. І. Загальне паркознавство (історичні, біолого-екологічні, ландшафтно-лісівничі підходи та методи). К., 2015. 415 с.
27. Ковальчук А. А. Заповідна справа: науково-довідникове видання. Ужгород, 2002. 312 с.
28. Колесников А. И. Декоративная дендрология. М., 1974. 704 с.
29. Конвенція про біорізноманіття. К., 2003. 24 с.
30. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979). К, 1998. 76 с.
31. Байтала, В. Д., Дубін, В. Г. (2000). Еколого-географічний підхід до впровадження національної системи критеріїв та індикаторів сталого управління лісами. Науковий вісник Національного аграрного університету, (25), 114–122.
32. Пюрко, О. Є. (2008). Біорізноманіття – основа пристосувальних перебудов у рослинному організмі. Екологія та ноосферологія, (19).
33. Папенков, К.В. Экономика природопользования: учебник (2006) Мостква: ТЕИС, ТК Велби.
34. Царик, Й. В. (2013). Деякі міркування щодо сучасних підходів до вивчення та збереження біотичного різноманіття. Біологічні студії, (7).
35. Букша, І. Ф. (2003). Теоретичні основи та практичні аспекти моніторингу біорізноманіття лісової рослинності. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України, (13.3), 69–75.
36. Букша, І. Ф. (2000). Стале управління лісами і моніторинг: огляд сучасних тенденцій. Науковий вісник Національного аграрного університету. Київ, (25), 123–129.
37. Артеменков, А. И., Артеменков, И. Л. (2007). Применение экономических теорий постнеоклассического синтеза для обоснования теоретических основ оценочной деятельности: отражение перехода «от стоимости к ценности» в Международных стандартах оценки 2007. Вопросы оценки, (4), 2–9.

38. Лозінська Т.П., Варга Л.М., Пузир О.О. Проблеми збереження біорізноманіття лісів Міжнародна наукова конференція: Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень. 20.03.2020. Херсон, 2020. МЦНД. С.59-61

39. Лозінська Т. П., Яценко В. М. Оптимізація фітомеліоративних заходів щодо збереження біорізноманіття та стійкості лісових екосистем. 2021.

40 Денисик Г.І., Ситник О.І. Міжзональний геоекотон "лісостеп-степ" Правобережної України. Вінниця : ПП "ТД "Едельвейс і К", 2012. 217 с.

41. <https://zmi.ck.ua/oblast/prirodno-zapovdnyy-fond-cherkaschini-nalchu-mayje-600-obktv.html>

42.Новікова Т.П., Бабій Л.О. Природно-заповідний фонд Черкаської області та його роль у збереженні біорізноманіття. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.6. С. 304-308

43. <https://www.oblrada.gov.ua/na-cherkaschini-roztashovano-ponad-piv-tisyachi-zapovidnikiv>

44. Лозінська Т.П., Надточій Б.В. Проблеми збереження та розширення природно-заповідного фонду Черкащини. Сучасний стан, проблеми і перспективи лісівничої освіти, науки та виробництва: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Біла Церква, 14 квітня 2023 р.). Біла Церква: БНАУ, 2023. С. 129-131

45. Курдюк О. М., Гричук М. О., Лазарець М. В., Островська В. А. Таксономічний склад і структура насаджень дендрологічного парку Березнівського лісового коледжу. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2015. № 1. С. 186–175.

46. Кучерявий В. П. Озеленення населених місць: підручник. Л., 2005. 456 с.

47. Кучерявий В. П., Дудин Р. Б., Ковальчук А. П. Деревя, чагарники, ліани в ландшафтній архітектурі: монографія. Л., 2004. 137 с.

48. . Кучерявий В. П. Зеленая зона города. К., 1981. 248 с.

49. Кушнір А. І., Суханова, О. А., Снігир Ю. Ю. Етапи становлення та сучасний стан насаджень парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Жорнівський». Лісове і садово-паркове господарство. Електронний науковий журнал. 2015. № 7. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Lis/article/viewFile/9576/8563>.

50. Леоненко В. Б., Стеценко М. П., Возний Ю. М. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України. Додаток до атласу об'єктів природнозаповідного фонду України. К., 2003. 73 с., 142 с.

51. Малі річки України: довідник. За редакцією А. В. Яцика. К., 1991. 296 с. 75. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України: підручник. К., 2005. 511

52. Михайлович Н. В. Структурний аналіз дендрофлори паркупам'ятки садово-паркового мистецтва «Чернівецький парк культури і відпочинку ім. Т. Г. Шевченка». Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво. 2014а. № 1. С. 175–180.

53. Михайлович Н. В. Мережа природно-заповідного фонду штучних об'єктів Українських Карпат. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. 2014б. Вип. 24.6. С. 95–102.

54. Міськевич Л. В. Кількісний розподіл штучних заповідних парків зони широколистяних лісів України. Виклики ХХІ століття та їхнє вирішення у лісовому комплексі й довкіллі: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 7–9 жовтня 2015 р.: тези доповіді. К., 2015. С. 156–157.

55. Міськевич Л. В. Мережа штучних заповідних садово-паркових об'єктів зони широколистяних лісів України. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво. 2015б. Т. 229. С. 67–72

56. Олексійченко Н. О., Подольхова М. О. Вікові дерева дендропарків Українського Полісся. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. 2016. Т. 26. №4. С. 22–27.

57. Олексійченко Н. О., Подольхова М. О., Курдюк О. М. Дендропарки Українського Полісся: монографія. Біла Церква, 2019. 215 с.
58. Орлов О. О., Харчишин В. Г. Дендрофлора парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва ім. Ю. Гагаріна (м. Житомир). Лісівництво і агролісомеліорація. 2011. № 119. С. 112–118.
59. Основи дендропроєктування: методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання факультету садово-паркового господарства та ландшафтної архітектури. Укладачі: С. Б. Ковалевський, О. О. Демченко, Л. М. Березівський. К., 2009. 126 с.
60. Охоронне зобов'язання № 2/571 щодо парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Гошанський парк» від 14.01.2002 р. Рівне, 2002. 3 с.
61. Закон України "Про екологічну мережу України" від 24 червня 2004 р., № 1864-4, стаття 3. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show / 1989-14>.
62. Екологічний паспорт Черкаської області. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://есо.сk.ua/docs/Екологічний_паспорт_2011.doc
63. Денисик Г.І. Міжзональний геоекотон "лісостеп-степ" Правобережної України / Г.І. Денисик, О.І. Ситник. – Вінниця : ПП "ТД "Едельвейс і К", 2012. – 217 с.
64. Сонько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми / С.П. Сонько. – К. : Вид-во "Ніка Центр", 2003. – 287 с.
65. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://lg.tvin.snu.edu.ua/uk/prezentacii/201-regionalna-ekologichna-merezha>
66. Новікова Т.П., Бабій Л.О. Природно-заповідний фонд Черкаської області та його роль у збереженні біорізноманіття. Зб. Науково-технічних праць. Національний лісотехнічний університет України, 2020 р. С.304-308
67. <https://ck-oda.gov.ua/eko-kategoriya/prirodno-zapovidnij-fond-cherkashhini-nalichuye-ponad-piv-tisyachi-obyektiv/>

